

Toplum ve Darbeler

Süleyman Arslantaş

Sorular:

1- Askeri darbelerde egemen güçlerin ortaya çıkan iradeleri, politikaları ve niyetleri ile en genelde halkın sergilediği tutum ve tavırlar açısından bakıldığında 12 Eylül'ü müslümanlar yeterince değerlendirebilmişler midir? Bu konudaki eksik ve zaafın nerelerden (fikri, yapısal, devralınan miras vb.) kaynaklandığını düşünüyorsunuz?

2- 12 Eylül müslümanların hayat tecrübelerine, siyaset birikimlerine neler kazandırmıştır? (Ya da kazandırmış mıdır?) Bugün halkın siyaset hakkında, yani kendi sorunları karşısında aktif bir tavır ve çözüm arayışı yerine; edilgen bir bekleyiş ve seyircilik içine gömülmesi ile, 12 Eylül'ün toplumsal hayatın her alanını kuşatmaya dönük 'depolitizasyon' politikaları arasında doğrudan ya da dolaylı bir irtibattan, ilişkiden söz edilebilir mi?

3- 12 Eylül ile 28 Şubat arasında işleyiş ve hedefler açısından benzerlikler ve farklılıklar hakkında neler söyleyebilirsiniz? Bu iki darbe ve darbe sonrası izlenen politikalar birbirinin devamı mıdır, yoksa temelde farklı yönleri doğru bir yönelim mi söz konusudur? Özellikle İslami kesime yönelik politikaları itibarıyla bu iki darbe arasında bir süreklilik mi, yoksa kopma mı söz konusudur?

Türkiye Cumhuriyeti, her ne kadar 'demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir' dense de, kuruluşundan itibaren meşruiyetini halktan atmaktan çok askerden almaktadır. Keza halk da askerin bu anlayışına karşı gelmemiş ve gelmemektedir. Belki de bu durumun Türk toplumunda genetik bir özellik olarak mevcuttur!

Göktürk ya da Orhun Kitabeleri diye de bilinen eski Türk tarihinin ilk belgelerinde de bunu görmekteyiz. Kutadgu Bilig, Cengiz Han yasalarında da yalnızca belirli bir kesimin veya başbuğun toplumun korunmasından ya da ulusun güvenliğinden yegane sorumlu olduklarını biliyoruz...

Toplum olarak devlete, devlet büyüklerine, askere önemli ölçüde prestij ettiğimiz bir vakıa... Bu yüzden ki gerek Cumhuriyet öncesinde ve gerekse Cumhuriyet sonrasında askerlerin veya devlete egemen olan güçlerin ortaya koydukları tavırları yeterince değerlendiremedik ve tabi buna bağlı olarak da bir tepki ortaya koyamadık. Bunda şüphesiz yanlış olarak algılanan itaat kültürünün, tebaa anlayışının önemli etkileri vardır.

Özellikle Cumhuriyet tarihi askeri darbe ve muhtıralarla doludur. İşte bunlardan bir tanesi de 12 Eylül darbesidir.

Toplumun özellikle İslâmi kesimi, 12 Eylül'e gelinceye kadar İslâmi anlayış ve yapılanma bakımından daha otantik, daha tutarlı bir yapıya sahipti. Veya 'sanal İslam' diyebileceğimiz bir İslam anlayışı ve yaşayışı pek yoktu. Hemen herkes bildiği dini yaşıyordu. Ve hatta toplumun bütüncül İslam'la, siyasal İslam'la tanışma tarihi de çok eski değildi. Belki de bir tarih vermek gerekirse, 1960 İhtilali sonrası bütüncül İslam'la tanıştık. Bununda da nedeni, 1960 İhtilalinin nedenleri arasındadır. Çünkü 60 İhtilali ve sonrasında ortaya konulan 1961 Anayasası'nın önemli nedenlerinden birisi de Türk solunu yer altından yer üstüne çıkarmaktı. Bu yüzden de 1961 Anayasası çoğulcu anlayış itibarıyla diğer anayasalardan daha önde olan bir anayasadır. İşte bu anayasayla birlikte sol bütün boyut ve fraksiyonları ile arz-ı endam ederken; İslami kesimle geleneksel İslam anlayışından sıyrılma veya milli İslam anlayışı yerine bütüncül İslam, siyasal İslam gibi yeni bir İslam anlayışı ile buluştu. Bu anlayışın teşekkülüne Mevdudi, Seyyid Kutub, Malik b. Nebi, M. Ebu Zehra vb. kişiler önemli katkıda bulundular.

1960'ların sonlarına doğru ciddi bir İslam anlayışı gittikçe müslüman aydınlarda etkili olmaya başlamıştı ve bu gelişmeler parlamento ve siyaset platformlarında eritmeye çalışıldı. 12 Mart 1971 Muhtırası bir taraftan solun beyinlerinin yok edilmesini hedeflerken, diğer yandan da toplumun aşına olmadığı ve fakat aydın müslümanların yoğun ilgisini çeken bütüncül İslam'la müslüman aydınların arasını açmayı amaçlıyordu. Sistem bunda muvaffak olamadı. 1971-1980 yılları yine siyasal İslam'ın ya da bütüncül İslam'ın müslüman aydınları kucakladığı, etkilediği yıllar olarak geçti.

1979 Şubatı'nda İran'da gerçekleşen İslam devrimi henüz anlayış düzeyi olgunlaşmamış, yetiştirme sürecini tamamlayamamış müslümanlar için bir bakıma olumsuz etkiler bıraktı. Zira bilinçli bir şekilde gelişen İslam'la, Kur'an'ın, tevhidin öngördüğü İslam'la bütünleşme çabası içerisinde olan müslümanlar, İran Devrimi'nin arka planına bakmadan, devrimin analizini yapmadan ve hatta sorgulamadan onu hemencecik kabul etmek gibi bir noktaya geldiler. İşte bu kabul ediş, Türkiyeli müslüman aydınların yetiştirme, tanışma süreçlerini inkıtaya uğrattı.

İran İslam Devrimi'nin hemen ardından gelen 12 Eylül darbesi ise adeta uzun yıllar müslümanların adı geçen devrime heyecanla bakmalarına cevaz verdi. Zira 12 Eylül öncesi ve devrim öncesi İslam'a yaklaşım otantikti. Tevhid eksenli, Kur'an eksenli idi. Ama devrim sonrası İslam'a yaklaşım heyecan boyutlu idi. Bilimsel boyutlu, tevhid eksenli bir İslam'a evet demektense, duygusal olarak İran İslam Devrimi'ne "evet" demek sisteme daha cazip geldi. Bu yüzden de dikkat edilirse heyecan boyutu öne çıkan İslam ve müslümanlar, uzun bir süre yani, 12 Eylül'den 28 Şubat'a kadar diledikleri gibi arz-ı endam ettiler. Ve sistem 28 Şubat'ta geleneksel refleksini ortaya koydu ve heyecanlı müslümanlara "buraya kadar" dedi... 1961-71 Sol için stratejik bir uygulama, keza 1980-97 de İslami kesim için benzer bir stratejik uygulamadır.

Doğrusu bir kısım çevrelerin ifade ve iddia ettikleri gibi ben, 12 Eylül darbesinin müslümanları palazlandığı iddiasına katılmıyorum ve keza müslümanların da 12 Eylül başta olmak üzere son kırk yılın tahlilini yeterince yaptıkları kanaatinde değilim...

Dolayısıyla 12 Eylül Darbesinin müslümanların hayat tecrübesine bir şeyler kattığını düşünmüyorum. Halkın durağan/ refleksiz, edilgen bir tavır içerisinde bulunmasını da pek yadırgamıyorum. Zira 1980 öncesi aktif, duygusal olmayan tevhidi bilinçle İslam'a yaklaşan ve yaşayan müslümanlara 12 Eylül hiçbir menfi etki yapmamış-yapamamıştır.

Müslüman aydınlar gerek 12 Eylül sonrası ve gerekse 28 Şubat sonrası kendilerini kontrolden geçirmişler ve fazlalıkları varsa -ki, duygusal olarak vardı- bunları attılar ve yollarına devam etmektedirler. Halk ise zaten dün de böyleydi yani edilgendi. Halkın edilgenliği, adamsendeciliği, 12 Eylül ve 28 Şubat sonrası oluşmadı ki!

Bugün İslam'ın ön gördüğü siyasi boyutlu, sosyal içerikli İslami anlayış ve yaklaşımlar kanaatimce bitmemiştir. Belki de tercih sıralaması yer değiştirmiştir doğru bir şekilde. Mesela 1980 öncesi düşünce ve davranışlarda ibadi boyut öndeyken, 1980 sonrası da siyasi boyut öne geçmişti. Ama 28 Şubat sonrası tekrar tercihler gereken sıralamaya yerleşti, ibadi boyutlu İslam öne geçti...

1980 12 Eylül Darbesi kontrolsüz bir İslam, kontrolsüz bir heyecan ve yapılanmaya neden olurken, 28 Şubat sonrası daha kontrollü yapılanmalara neden olmaktadır. Belki burada çok önemli bir hususun altını çizmekte yarar vardır. O da; 28 Şubat sonrası İslami yaklaşım ve oluşumlarda 'birey'in öne çıkması, 'toplum' veya 'cemaat' olgusunun geri plana itilmesidir. Bu husus yarar mı, zarar mı getirir? Kanaatim odur ki, bireyin nefislerindeki düzeltmeden 'cemaat' olmasının yarardan çok zarar getirecektir. ,

Aslında 28 Şubat sonrasında öne çıkan bir başka boyutu da; Türkiye'nin Güneydoğu başta olmak üzere birçok yerlerinde ortaya çıkan sağlıksız, ben merkezli, bireyi hiçe sayan, İslam'dan da onay almayan anlayış, yapılanma ve uygulamaların son bulmasıdır.

Haksöz Dergisi Sayı: 126 - Eylül 2001

Kaynak: Toplum ve Darbeler - Süleyman Arslantaş